

Tal av ordförande för den norska Nobelkommittén Jørgen Watne Frydnes, Oslo, vid överlämnandet av Nobels fredspris 10 december 2024. Svensk översättning

Ers Majestäter, Ers Kungliga Högheter, hedrade pristagare, Ers excellenser, ärade gäster, mina damer och herrar.

"Det ligger framför oss, om vi väljer, ständiga framsteg i lycka, kunskap och visdom. Skall vi istället välja döden, för att vi inte kan glömma våra gräl? Vi vädjar, som människor, till människor: Kom ihåg din mänsklighet och glöm resten. Om du kan göra det, ligger vägen öppen till ett nytt Paradis; om du inte kan det, ligger risken för universell död framför dig."

Bertrand Russell, Albert Einstein och flera av världens främsta tänkare ställde mänskligheten dessa frågor 1955. I sitt berömda manifest lyfte de fram farorna med kärnvapenkrig och bad världens ledare att söka fredliga lösningar på internationella konflikter. Idag måste vi fråga oss själva på nytt: Har vi kommit ihåg vår mänsklighet? Har mänskligheten valt en väg mot ljuset, eller har vi fortsatt på vägen mot förstörelse och död?

När Russell och Einstein formulerade sitt manifest var det 10 år sedan två amerikanska atombomber dödade cirka 120 000 invånare i Hiroshima och Nagasaki. Ett motsvarande antal dog av brand- och strålskador under månaderna och åren som följde. Städerna blev nästan helt ödelagda, med social och ekonomisk kollaps som följd. Många av de nära 650 000 överlevande har kämpat med både psykiska trauman och fysiska besvär. De har tystats, försumrats och stigmatiserats, de har varit tvungna att kämpa för både ekonomiska rättigheter och ett erkännande av sina upplevelser.

Nihon Hidankyo, en gräsrotsrörelse av överlevande från kärnvapenattackerna mot Hiroshima och Nagasaki, får 2024 års Nobels fredspris för sin insats för en värld fri från kärnvapen och för att ha vittnat om varför kärnvapen aldrig får användas igen. Årets pris till Nihon Hidankyo ansluter sig till en stolt rad utmärkelser som norska Nobelkommittén tidigare har delat ut till förespråkare för kärnvapenedrustning och vapenkontroll. Pristagarnas arbete har varit och en på sitt sätt bidragit till att reducera hotet från kärnvapen. Totalt har tretton fredspriser delats ut, helt eller delvis, för denna typ av fredsarbete. Lika många gånger har norska Nobelkommittén utnyttjat tillfället att varna för kärnvapen. I år är denna varning viktigare än någonsin.

När vi nu går in i år 2025 rör sig världen in i vad många beskriver som en ny och mer instabil atomålder. Kärnvapens roll i internationell politik håller på att förändras. Kärnvapenmakterna moderniserar och uppgraderar sina arsenaler, nya länder verkar förbereda sig för att skaffa kärnvapen, viktiga vapenkontrollavtal löper ut utan att ersättas av nya, och det hotas öppet och regelbundet med att använda kärnvapen som en del av pågående krigföring.

Det är tyvärr nödvändigt att påminna oss själva om vad kärnvapen faktiskt är: det mest destruktiva vapnet som världen någonsin skådat. Dagens kärnvapen – och det finns nära 13 000 av dem – har långt större destruktiv kraft än de två bomber som användes mot Japan år 1945. De kan döda miljoner av oss på ett ögonblick, skada ännu fler och ha katastrofala konsekvenser för klimatet. Ett kärnvapenkrig kommer att kunna ödelägga vår civilisation.

Samtidigt som vi måste erkänna att världen fortfarande lever i kärnvapnens destruktiva skuggor, så är vi samlade här idag i hoppets anda. För det finns en ljuspunkt. En ljuspunkt vi ska lyfta fram idag: Inga kärnvapen har använts i krig sedan 1945.

Som svar på kärnvapenattackerna under andra världskriget har en global rörelse mot atomvapen arbetat ihärdigt för att öka medvetenheten om de katastrofala humanitära konsekvenserna av att använda kärnvapen. Gradvis har en internationell norm utvecklats som stigmatiserar användningen av kärnvapen som moraliskt oacceptabel. Denna norm kallas ofta för "the nuclear taboo" - ett begrepp som formulerats av statsvetaren Nina Tannenwald, som är närvarande här idag. Liksom andra internationella normer upprätthålls "the nuclear taboo" av en ömsesidig och kollektiv enighet om att användningen av kärnvapen är moraliskt oacceptabel, men också av en delad rädsla för den avgrund som väntar genom att bryta mot normen. Men tabut är bräckligt, inte minst när tiden skapar avstånd mellan oss och det som hände. Därför behöver vi påminnelser.

Nihon Hidankyo och Hibakushas outtröttliga ansträngningar, överlevarna efter atombombattackerna mot Hiroshima och Nagasaki, har starkt bidragit till att bygga upp ett moraliskt och folkrättsligt försvar mot användningen av kärnvapen. Deras bidrag till att bygga tabut är unikt. Deras personliga berättelser humaniserar historien. De sliter oss alla ur glömskans slöja och det dagliga livets plikter - de bygger en bro över avståndet mellan "de som var där" och vi som har unsluppit historiens våld. De är levande påminnelser om vad som står på spel.

Kära gäster från Nihon Hidankyo, kära Mr. Terumi Tanaka, Mr. Toshiyuki Mimaki och Mr. Shigemitsu Tanaka, kära alla Hibakusha. Det är en ära att vara värd för er på denna historiska dag, och vi önskar ge er ett stort och hjärtligt tack för det enastående och viktiga arbete ni har utfört under en livstid och fortsätter att utföra.

Ni slog er inte till ro med att vara offer. Ni definierade er själva som överlevande. Ni vägrade sitta stilla och skräckslagna medan stormakterna ledde oss genom kärnvapenupprustning. Ni reste er upp och delade ert unika vittnesbörd med en hel värld.

Att finna ljus i det mörkaste mörkret, att finna en väg framåt, det ger hopp.

Genom era berättelser, ert upplysningsarbete och era brådskande varningar mot spridning och användning av kärnvapen har ni i årtionde efter årtionde bidragit till att skapa och befästa ett utbrett motstånd mot kärnvapen över hela jorden.

Ni hjälper oss att beskriva det obeskrivbara, tänka det otänkbara och ta in den ofattbara smärta och lidande som kärnvapen orsakar.

Ni har aldrig givit upp.

Ni är en symbol för motståndskraft.

Ni är ljuset som världen behöver.

Jag är 40 år och tillhör en generation i Norge som inte upplevt krig. Jag växte upp efter det kalla krigets slut, när demokratin verkade ostoppt och kärnvapenedrustning realistiskt. Min generation levde i en historisk ficka av optimism. Den tiden är över. I mer än halva mitt yrkesverksamma liv har jag arbetat med konsekvenserna av terror och upplevt fasorna när unga liv brutalt tas bort. Genom arbete med smärta, sorg och trauma har jag lärt känna berättelserna och minnenas kraft.

Sättet vi minns traumatisk och våldsam historia, antingen individuellt eller kollektivt, definierar om och hur vi som samhälle kan gå vidare eller förbli fångade i det förflutna. Traumatiska händelser formar inte bara individer, utan hela samhällen; de får konsekvenser för nuvarande och framtida

generationer. Det är vår plikt att inte glömma. Det är vårt ansvar att föra berättelser och minnen vidare till kommande generationer – inklusive det smärtsamma och oroande som annars lätt blir offer för samhällets glömska.

Myndigheter och makthavare kan ofta ha ett behov av att gå längre. Ibland som en konsekvens av att någon vill undvika att stå till svars. För de som inte är direkt drabbade kan det också vara bekvämt att slippa att minnas. På så vis undgår vi obehaget att gå in i andra människors lidande och därmed slipper vi att bry oss.

För de som själva drabbas kostar det att berätta om sitt eget lidande. Efter traumatiska upplevelser har många överlevande samtidigt en rädsla för sina egna minnen och en rädsla för att glömma.

Samtidigt som vi är samlade här idag utdelas Nobelpriset i medicin, fysik, kemi och litteratur till årets pristagare i Stockholm. Medan Nihon Hidankyo mottar årets fredspris, tilldelas den sydkoreanske författaren Han Kang årets Nobelpris i litteratur. Hon tilldelas priset bland annat för sina texter om trauman och minnen. Hon har sagt:

«I believe that trauma is something to be embraced rather than healed or recovered from. I believe that grief is something which situates the space of the dead within the living; and that, through repeatedly revisiting that place, through our pained and silent embrace of it over the course of a whole life, life is, perhaps paradoxically, made possible.»

Minnen kan fångsla oss, låsa in oss, hindra oss från att gå vidare. Men de kan också vara en katalysator för nytt liv, ett skydd mot glömska och samtidigt ett verktyg för att hedra de som har lidit. Minnesarbete kan bli en motståndshandling, en kraft till förändring. För detta behöver vi alla våra minnesinstitutioner: historieskrivning, dokumentation och undervisning lika väl som vittnesbörd – vittnesbörd såväl som litteratur och konst.

Den norska Nobelkommittén vill idag hedra alla överlevande som trots egna fysiska plågor och smärtsamma minnen har valt att använda sina dyrköpta erfarenheter till att skapa hopp och engagemang för fred. Vår hyllning idag går också till alla de Hibakusha – en halv miljon överlevande som har gått bort sedan 1945, och som under åren bidrog till att vittna, och till att utveckla och upprätthålla det livsviktiga internationella tabut mot kärnvapen.

En dag kommer Hibakusha inte längre att vara med oss för att vittna. Men denna starka minneskultur, och ett fortsatt engagemang, gör att nya generationer i och utanför Japan för erfarenheter och budskap från tidens vittnen vidare. De inspirerar och sprider kunskap till människor över hela jorden.

De kan dock inte vara ensamma om detta ansvar. Det är allas vårt ansvar att föra arvet efter Hibakusha vidare. De har givit oss en tydlig moralisk kompass på vägen. Nu är det vår tur. Arbetet för nedrustning kräver offentligt insisterande och kontinuerlig kraft. Det behövs en ny generation modiga röster, intresserade elever och villiga lärare.

Men nedrustning kräver också modiga och visionära politiska ledare. Ingen av de nio stater som besitter kärnvapen – USA, Ryssland, Kina, Frankrike, Storbritannien, Indien, Pakistan, Israel och Nordkorea – verkar i dag vara upptagna av kärnvapennedrustning och vapenkontroll. Tvärtom moderniserar och stärker de sina kärnvapenarsenaler. Norska Nobelkommittén ber de fem kärnvapenstater som är anslutna till Icke-spridningsavtalet att ta sina förpliktelser om kärnvapennedrustning på allvar. Avtalen om förbud mot kärnvapen måste ratificeras av flera länder. Politisk handling är avgörande.

Årets fredspris är nära kopplat till den mest grundläggande mänskliga rättigheten, rätten till liv. Priset uppfyller Alfred Nobels önskan att lyfta fram dem som viger sina liv till att göra en insats för mänsklighetens bästa.

I utskottsrummet på det Norska Nobelinstitutet här i Oslo hänger porträtten av alla de som sedan 1901 har mottagit Nobels fredspris. Två av porträtten är av Ales Bjaljatski och Narges Mohammadi, som mottog fredsprisen för 2022 respektive 2023. Båda har dömts till långa fängelsestraff för sina fredliga insatser för mänskliga rättigheter – just de insatser som de fick fredspriset för. Norska Nobelkommittén ber myndigheterna i Vitryssland och Iran att släppa dem omedelbart, för gott och utan villkor.

Fredspristagarnas porträtt är en viktig påminnelse om att krig och orättvisor inte försvinner, men att samhället fortfarande har potential att förändras till det bättre. Inte minst påminner Nobelprisets historia om att det är användbart, att vi kan spela en roll i den förändring vi vill ska ske.

Vi människor är inte bundna av en genetisk kod dömd att upprepa det förflutnas misstag. Vi kan lära oss. Vi kan välja en annan väg. Vi kan uppfostra våra barn till att tro på en gemensam mänsklighet. Vi kan lyssna på Russell och Einstein – och minnas vår mänsklighet.

Vägen till en värld fri från kärnvapen är fortfarande lång. Det kommer att bli framsteg och motgångar. Men det betyder inte att visionen inte kan bli verklighet till slut. Föreställ dig en värld där det har gått 100 år sedan kärnvapen senast användes på slagfältet. Det är en vision vi alla bör kunna dela. Vi kan välja att lyssna på dem som säger att det är meningslöst – eller så kan vi bli inspirerade av Hibakusha, deras uthållighet och motståndskraft.

Det är naivt att tro att vår civilisation kan överleva en värld där vår globala säkerhet är avhängig av kärnvapen. Världen var inte menad att vara ett fängelse i väntan på kollektiv förintelse. Oavsett hur lång och svår vägen blir bör vi lära oss av Nihon Hidankyo: Vi får aldrig ge upp.

Så låt oss lyssna på Hibakushas vittnesmål.

Låt deras mod vara vår inspiration.

Låt deras uthållighet vara vår drivkraft.

Låt oss alla bidra till att upprätthålla kärnvapentabut.

Vår överlevnad beror på det.

Copyright © The Nobel Foundation, Stockholm, 2024.

Norsk text: <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2024/225063-ceremony-speech-norwegian/>

Lyssna även till de inspirerande talen!

Svensk text kan ställas in.

Ordförande för Norska Nobelkommittén, Jørgen Watne Frydnes: Skrolla 18 min in.

<https://www.youtube.com/watch?v=zqvPpz1huIw>

Fredspristagarens föreläsning av Terumi Tanaka: Skrolla 44 min in i programmet:

<https://www.youtube.com/watch?v=zqvPpz1huIw>